

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

معاونت پژوهش

به نام خدا

نشر اخلاق پژوهش

بیاری از خداوند بجان و اعتماد به این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظریه اهمیت جایگاه دانشگاه در
اعتلای فرهنگ و تمدن بشری مادیان و انجمن و اعضای هیئت علمی و اساتذهای دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از
آن تخطی نکنیم:

- ۱- اصل برائت: التزام به برائت جویی از هرگونه رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به شبهه های غیر علمی می آلاینند.
- ۲- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از هرگونه جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.
- ۳- اصل ترویج: تعهد به رواج و دانش و اساتذ نتایج تحقیقات و انتقال آن به همکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۴- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب تقد و خودداری از هرگونه حرمت شکنی.
- ۵- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشگران (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- ۶- اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمانها و کشور و کلیه افراد و نهاد های مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هرگونه پنهان سازی حقیقت.
- ۸- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه همکاران پژوهش.
- ۹- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده‌ی روانشناسی و علوم اجتماعی، گروه علوم تربیتی

گرایش: برنامه‌ریزی درسی

پایان‌نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

عنوان:

بررسی محتوای کتب درسی «بخوانیم» و «بنویسیم» دوره‌ی ابتدایی بر اساس مفاهیم

آموزش صلح سال تحصیلی ۹۲-۹۱

استاد راهنما:

دکتر شهرزاد شاوردی

استاد مشاور:

دکتر مهشید ایزدی

پژوهشگر:

فاطمه پیرمرادی

زمستان ۱۳۹۱

تقدیم به پدر و مادر مهربانم

تدوین این پایان نامه فرصتی زمینده و بهانه ایست برای سپاسگزاری از
وجود پر مهر پدر و مادرم، که از وجود آنها محبتی، روز افزون گرفته ام.
آنان که نخستین آموزگاران زندگیم بوده اند و فضای زیستن را به من
آموختند. بمسرم که مشوق من در این عرصه بوده و دختران عزیزم زهرا و
مریم. و همه عزیزانی که با ما داریم، شاد، و بانگرانیم، نگران شدند، و من
همچنان دوستدارشان خواهم ماند.

تقدیر و شکر:

حمد و سپاس بیکران خداوند سبحان را که توفیق انجام این پژوهش را به بنده

عطا فرمود و این امر میسر بود جز با راهنمایی و همدلی و همراهی استاد گرانقدرم

خانم دکتر شهرزاد ساوردی

و همچنین از مشاوره ارزنده و رفتار بزرگوارانه استاد خوبم

خانم دکتر مهشید ایزدی

که مراد این راه یاری نمودند.

و آقای دکتر عباسی که با حوصله این کار را داوری کردند

تعهدنامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب فاطمه پیرمرادی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۹۰۶۷۰۰۳۶۰۰ در رشته علوم تربیتی که در تاریخ ۹۱/۱۱/۲۵ از پایان نامه خود تحت عنوان بررسی محتوای کتب درسی «بخوانیم» و «بنویسیم» دوره‌ی ابتدایی بر اساس مفاهیم آموزش صلح سال تحصیلی ۹۲-۹۱ با کسب نمره ۱۹ و درجه عالی دفاع نموده‌ام بدینوسیله متعهد می‌شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در موارد که دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده‌ام، مطابق ضوابط و رویه‌های موجود نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن در فهرست ذکر و درج کرده‌ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم‌سطح، پایین‌تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و... از این پایان‌نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثبت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی‌ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضاء

بسمه تعالی

در تاریخ:

دانشجوی کارشناسی ارشد خانم فاطمه پیرمرادی از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره ۱۹ به حروف نوزده و با درجه عالی مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

فصل اول (کلیات پژوهش)

- ۲..... مقدمه
- ۴..... ۱-۱- بیان مسأله تحقیق
- ۵..... ۱-۲- اهمیت موضوع تحقیق و انگیزه‌ی انتخاب آن
- ۶..... ۱-۳- هدف‌های تحقیق
- ۶..... ۱-۳-۱- هدف اصلی
- ۶..... ۱-۳-۲- هدف‌های جزئی
- ۷..... ۱-۴- سؤالات تحقیق
- ۷..... ۱-۴-۱- سؤال اصلی تحقیق
- ۷..... ۱-۴-۲- سؤالات فرعی تحقیق
- ۷..... ۱-۵- تعاریف مفهومی و عملیاتی واژه‌ها

فصل دوم (ادبیات و پیشینه‌ی پژوهش)

- ۱۴..... ۲-۱- نظام آموزش و پرورش ایران
- ۱۶..... ۲-۱-۱- تعریف تربیت (آموزش و پرورش)
- ۱۶..... ۲-۱-۲- آموزش و پرورش دوره‌ی ابتدایی
- ۱۷..... ۲-۱-۳- اهمیت آموزش و پرورش دوره‌ی ابتدایی
- ۱۸..... ۲-۱-۴- ویژگی‌های دانش‌آموزان دوره‌ی ابتدایی
- ۲۰..... ۲-۱-۵- تاریخچه‌ی ظهور و تکوین دوره‌ی ابتدایی
- ۲۳..... ۲-۱-۶- مدت تحصیل در دوره‌ی ابتدایی در بعضی از کشورهای جهان و ایران
- ۲۵..... ۲-۱-۷- سند بنیادین تحول آموزش و پرورش

- ۲۶ ..... ۲- ۱- ۸- سند برنامه‌ریزی درسی ملی
- ۲۷ ..... ۲- ۱- ۹- اجزاء و مؤلفه‌های برنامه‌ریزی درسی ملی
- ۲۷ ..... ۲- ۱- ۱۰- رویکرد برنامه‌ی درسی ملی
- ۲۷ ..... ۲- ۱- ۱۱- اهداف و محتوا در برنامه‌ی درسی ملی
- ۲۹ ..... ۲- ۱- ۱۲- اهداف دوره‌ی ابتدایی
- ۲۹ ..... ۲- ۱- ۱۳- اهداف پایه‌ی اول دوره‌ی ابتدایی
- ۳۰ ..... ۲- ۱- ۱۴- اهداف پایه‌های دوم تا پنجم دوره‌ی ابتدایی
- ۳۲ ..... ۲- ۱- ۱۵- اهداف دوره‌ی ابتدایی مصوب ۱۳۷۹
- ۳۸ ..... ۲- ۱- ۱۶- اهداف کلی، اهداف برنامه‌های درسی و جدول مواد درسی پایه ششم ابتدایی
- ۳۸ ..... ۲- ۱- ۱۷- اهداف کلی پایه‌ی ششم
- ۳۹ ..... ۲- ۲- اصول آموزش و پرورش دوره‌ی ابتدایی
- ۳۹ ..... ۲- ۲- ۱- اصول آموزش و پرورش هفت تا ده ساله‌ها
- ۴۰ ..... ۲- ۲- ۳- ویژگی‌های معلمان دوره‌ی ابتدایی
- ۴۱ ..... ۲- ۲- ۴- برنامه‌ی درسی دوره‌ی ابتدایی
- ۴۴ ..... ۲- ۲- ۴- ۱- اهداف برنامه‌های درسی پایه‌ی ششم
- ۴۵ ..... ۲- ۲- ۴- ۲- برنامه‌های درسی دوره‌ی ابتدایی تحصیلی
- ۴۶ ..... ۲- ۲- ۴- ۳- جدول مواد و ساعات درسی پایه‌ی ششم
- ۴۶ ..... ۲- ۲- ۵- تعریف و مفهوم کتب درسی
- ۴۹ ..... ۲- ۲- ۶- جمع‌بندی
- ۵۰ ..... ۲- ۲- ۷- تحلیل محتوا
- ۵۱ ..... ۲- ۲- ۷- ۱- تعریف تحلیل محتوا

- ۵۵ ..... ۲-۷-۲- تعریف تحلیل محتوا با رویکرد کتب درسی
- ۵۶ ..... ۲-۷-۳- اهمیت تحلیل محتوا
- ۵۸ ..... ۲-۸-۱- تعاریف و مفهوم صلح
- ۵۸ ..... ۲-۸-۱- تعیین چارچوبی برای صلح
- ۵۹ ..... ۲-۸-۲- مفهوم صلح با توجه به معلومات بی‌واسطه
- ۶۰ ..... ۲-۸-۳- تعریف‌هایی از وارونه کردن تعریف‌های جنگ به دست آمده است
- ۶۲ ..... ۲-۸-۴- تعریف‌های باستانی
- ۶۵ ..... ۲-۸-۵- تعریف آماری صلح
- ۶۷ ..... ۲-۸-۶- اندیشه‌های صلح از دیدگاه بسیاری از صاحب نظران دارای دو جنبه است
- ۶۸ ..... ۲-۸-۷- مفهوم صلح در اندیشه‌ی دوره‌ی آغازین عصر جدید
- ۷۰ ..... ۲-۹-۱- تفکیک جنگ و صلح
- ۷۰ ..... ۲-۹-۱- صلح از نظر دانشمندان
- ۷۲ ..... ۲-۹-۲- تعریف صلح با توجه به جنگ
- ۷۴ ..... ۲-۱۰-۱۰- نظریات صلح طلبی فلسفی و دینی
- ۷۴ ..... ۲-۱۰-۱- صلح طلبی دینی
- ۷۵ ..... ۲-۱۰-۲- نظریه‌ی صلح امام خمینی
- ۷۶ ..... ۲-۱۰-۳- صلح طلبی تورات و انجیل
- ۷۷ ..... ۲-۱۱-۱۱- انواع صلح
- ۷۷ ..... ۲-۱۱-۱- صلح از طریق وحشت
- ۷۸ ..... ۲-۱۱-۲- صلح الهی
- ۷۸ ..... ۲-۱۱-۳- صلح پایدار

- ۷۸ ..... صلح رومی ۴-۱۱-۲
- ۷۹ ..... صلح سرد ۵-۱۱-۲
- ۷۹ ..... صلح مسلح ۶-۱۱-۲
- ۷۹ ..... تحولات مفهوم صلح در جهان معاصر ۱۲-۲
- ۷۹ ..... تحولات در ماهیت صلح یا تحول در نگاه جهانی به مفهوم صلح ۱-۱۲-۲
- ۸۰ ..... تحول مصداقی ۲-۱۲-۲
- ۸۱ ..... تحول در اهداف و انگیزه‌های صلح ۳-۱۲-۲
- ۸۱ ..... نهادها و سازمان‌های صلح ۱۳-۲
- ۸۱ ..... جامعه‌ی ملل ۱-۱۳-۲
- ۸۲ ..... سازمان ملل ۲-۱۳-۲
- ۸۳ ..... مرکز تحقیقاتی صلح ۱۴-۲
- ۸۳ ..... یونسکو ۱-۱۴-۲
- ۸۵ ..... برخی از افراد و گروه‌های حامی صلح ۱۵-۲
- ۸۷ ..... دانش صلح و آموزش ۱۶-۲
- ۹۱ ..... مؤلفه‌های آموزش صلح ۱۷-۲
- ۹۲ ..... وظیفه‌ی آموزش و پرورش صلح در قبال مباحث مطرح در آموزش صلح ۱۸-۲
- ۹۴ ..... نقش مدرسه در آموزش صلح ۱-۱۸-۲
- ۹۵ ..... توجه به ضرورت آموزش صلح از طریق مؤسسات مختلف اجتماعی ۱۹-۲
- ۹۶ ..... آموزش صلح و دستاوردهای آن ۲۰-۲
- ۹۷ ..... اهمیت و جایگاه آموزش صلح ۲۱-۲
- ۱۰۰ ..... اهداف آموزش صلح ۲۲-۲

- ۲۳-۲- برنامه‌های آموزش صلح ۱۰۳
- ۲۴-۲- پیشینه‌ی تحقیق ۱۰۶
- ۲۴-۲-۱- تحقیقات انجام شده در ایران ۱۰۶
- ۲۴-۲-۲- تحقیقات انجام شده در خارج از کشور ۱۱۵
- ۲۴-۲-۳- جمع‌بندی از تحقیقات انجام شده ۱۲۷

فصل سوم (روش اجرای تحقیق)

- مقدمه ۱۲۹
- ۳-۱- نوع و روش تحقیق ۱۲۹
- ۳-۲- جامعه‌ی آماری ۱۳۰
- ۳-۳- نمونه آماری و روش نمونه‌گیری ۱۳۰
- ۳-۴- ابزار جمع‌آوری اطلاعات ۱۳۱
- ۳-۵- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات ۱۳۲

فصل چهارم (تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش)

- مقدمه ۱۳۴
- ۴-۱- بررسی اجمالی کتاب بخوانیم پایه‌ی اول ۱۳۶
- ۴-۱-۱- بررسی اجمالی کتاب بخوانیم پایه‌ی دوم ۱۴۳
- ۴-۱-۲- بررسی اجمالی کتاب بخوانیم پایه‌ی سوم ۱۵۰
- ۴-۱-۳- بررسی اجمالی کتاب بخوانیم پایه‌ی چهارم ۱۵۸
- ۴-۱-۴- بررسی اجمالی کتاب بخوانیم پایه‌ی پنجم ۱۶۶
- ۴-۱-۵- بررسی اجمالی کتاب بخوانیم پایه‌ی ششم ۱۷۴
- ۴-۲- ارائه‌ی یافته‌های مربوط به کتاب‌های کار (بنویسیم) ۱۸۱

۲۰۳	..... ۳-۴- پاسخ سؤال اصلی
۲۰۴	..... ۳-۴-۱- پاسخ به پرسش های فرعی
	فصل پنجم (نتیجه گیری و پیشنهادها)
۲۱۶	..... مقدمه
۲۱۶	..... ۱-۵- خلاصه ی پژوهش
۲۱۷	..... ۲-۵- پاسخ به پرسش اصلی پژوهش
۲۱۷	..... ۱-۲-۵- پاسخ به سوالات فرعی تحقیق
۲۱۸	..... ۳-۵- بحث و نتیجه گیری
۲۲۲	..... ۴-۵- بررسی نتایج پژوهش انجام شده با پژوهش های پیشین
۲۲۴	..... ۵-۵- نتیجه گیری کلی
۲۲۶	..... ۶-۵- محدودیت های پژوهش
۲۲۶	..... ۱-۶-۵- محدودیت های در اختیار پژوهشگر
۲۲۶	..... ۲-۶-۵- محدودیت های خارج از اختیار پژوهشگر
۲۲۶	..... ۷-۵- پیشنهادات پژوهشی
۲۲۶	..... ۱-۷-۵- پیشنهادهای اقدامی- اجرایی مبتنی بر یافته های تحقیق
۲۲۸	..... ۲-۷-۵- پیشنهادهای کاربردی
۲۲۹	..... ۸-۵- فهرست منابع

فصل اول

کلیات پژوهش

مقدمه:

قرن بیستم با چند واقعه‌ی بزرگ و دردناک آغاز شد. زد و خورد های مسلحانه، شورش های خشونت بار پیشرفت سلاح های کشنده و مرگبار، نسل کشی، درگیری های ملی و بین المللی، آلودگی محیط زیست، و ایجاد فاصله بین کشورهای فقیر و غنی پیامدهایی است که با شروع جنگ جهانی اول به وجود آمده است.

علی رغم گسترش فن آوری های جدید اطلاعاتی و ارتباطی، که جهان را به جامعه ای واحد تبدیل کرده و وابستگی های متقابل بین آن ها به وجود آورده است، هنوز بشر در مفاهمه و تامین منافع خود از راهی به غیر از خشونت و جنگ ناتوان است.

هم اکنون سازمان ها و نهادهای متعددی در سطح جهان برای تامین صلح و حفظ آن در تلاش هستند و با برپایی سمینارها، کنفرانس ها و گردهمایی های ملی و بین المللی به دنبال توانمند ساختن افراد و سازمان ها برای مشارکت در فرایند تغییر فرهنگ خشونت به فرهنگ صلح، با متحول کردن ارزش ها، تلقی ها، رفتارهای فردی و اصلاح ساختارها و نهادها می باشند.

با آن که اندیشیدن در مورد جنگ و پیامدهای آن و صلح طلبی لازم و ضروری است اما مهم تر آن است که ارزش و اهمیت حقوق بشر و دانش مربوط به آن توسط افراد درک شود و همه ی مردم را به سوی صلح جهانی و پایدار سوق داده شوند.

با این همه، جای بسی تأسف و شوربختی است که در دنیای کنونی، بخش مهمی از منابع و انرژی آدمی در راه برقراری آشتی و حل تعارضات مصروف می شود، در حالی که - ولو به طور متوازی - آموزش و پرورش برای صلح نیز می تواند در دستور کار قرار گیرد تا از این رهگذر خواهند گرفت، ارزش های صلح و مفاهمه را بیشتر درک کنند. تحقق صلح جهانی، منوط به تربیت شهروندانی صلح جو است که این محقق نخواهد شد مگر از طریق آموزش صلح، به وسیله ی نظام های آموزشی کشور. صلح یکی از اصول و ارزش های زندگی است. صلح لحظه های صادقانه و صمیمی هر انسان است که می تواند در زندگی شخصی خود و در زندگی اجتماعی آن را تجربه کند. صلح، پیش شرط عمده ی تداوم حیات زندگی انسانی، نسل ها و ملیت ها است؛ به عبارتی بقاء نوع بشر به عنوان یک کل، اکنون به حفظ صلح و ایجاد صلح وابسته است و ضروری است که آموزش، هم شرایط و لوازم بروز جنگ

و خشونت را افشا کند و هم راه‌هایی را که باعث تعدیل این وضعیت و خشونت می‌شود را افشا کند و هم راه‌هایی را که باعث تعدیل این وضعیت و حتی غلبه بر آن می‌شود، مطرح کند. (یوسفی، ۱۳۸۶، ص ۲)

رسیدن به صلح به عنوان هدفی والا برای جامعه بشریت در اعصار گوناگون با برداشت‌های مختلف از این واژه مواجه است. ناگفته پیداست که نیاز وافر انسانیت به صلح و حفظ آن در عصر حاضر توجه بیشتری را به سوی این مهم به عنوان هدف اصلی تاسیس سازمان ملل متحد و از آن پس بسیاری از نهادهای ملی که به محبت حمایت از آن ایجاد شده جلب نموده است و به طریق اولی رسیدن به آن مرحله که فرهنگ صلح در جوامع بشری نهادینه گردد نیازمند فعالیت هرچه بیشتر جامعه‌ی بشریت در این راستا در ریشه‌یابی موضوع جهت یافتن راه‌حل‌های مناسب برای رسیدن رسیدن به فرهنگ صلح می‌باشد. صلح و ترویج فرهنگ صلح آن مهمی است که اکنون پرداختن به آن بیش از هر دوره‌ای در تاریخ دارای اهمیت و مورد نیاز جامعه‌ی بشری است. لذا با ترویج فرهنگ صلح و توجه این امر به کودکان و با لحاظ نقش ایشان در تحقق اهداف جامعه‌ی بین‌المللی اکنون تلاش بیشتری برای جامعه‌ی عمل پوشاندن به تعهدات بین‌المللی و رسیدن به آرمان جامعه‌ی بین‌المللی در رسیدن به آرمان مشترک مندرج در منشور ملل متحد مورد نیاز است.

صلح آموختنی است و بهتر است آن را از کودکی آموخت. رعایت حقوق دیگران، احترام گذاشتن به تفاوت‌ها، پذیرش تفاوت‌ها و پیدا کردن راه‌حل‌های مناسب برای همه‌ی اختلاف‌ها از جمله مواردی است که می‌توان آن را تجربه کرد.

در زمینه‌ی آموزش و پرورش صلح، در بسیاری از کشورهای دنیا فعالیت‌های زیادی صورت گرفته است و آموزش صلح از مهمترین برنامه‌های اکثر نظام‌های تعلیم و تربیت می‌باشد. اما در کشور ما اگر چه مفاهیم صلح از دیرباز مورد توجه بوده است اما در حیطه‌ی آموزش هنوز فضای ویژه‌ی خود را پیدا نکرده است. (اسلامی، ۱۳۸۳، ص ۳)

امروزه کشور ما تحولات عمیقی را در زمینه‌ی سیاست و توسعه‌ی داخلی تجربه می‌کند و در سطح جهانی به منظور تفاهم بین‌المللی و تنش زدایی در جست و جوی راه کارهای جدید، برای زیست مسالمت آمیز با سایر کشورهای جهان است.

بیان مساله تحقیق

جهانی شدن با شتابی روز افزون به همراه دگرگونی‌های عمیق و گسترده‌ی علوم و فن‌آوری، با عبور از مرزهای جغرافیایی، اوضاع سیاسی و فرهنگی جوامع را با چالش‌هایی رو به رو ساخته است. با افزایش ارتباطات و تعاملات فرهنگی، داد و ستدها در عرصه‌ی جهانی و بین‌المللی در زمینه‌های علمی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و آموزشی شکل جدیدی به خود گرفته‌اند که در سایه‌ی هم‌زیستی مسالمت‌آمیز ملت‌ها امکان‌پذیر خواهد شد.

آثار به جا مانده از دو جنگ جهانی، سلاح‌های اتمی، نابرابری‌های اقتصادی و تخریب‌های زیست‌محیطی همه حاکی از آن است که مردم عادی حتی در دورترین نقاط از آثار شوم این رخدادها در امان نبوده‌اند.

در همین راستا سازمان ملل دهه‌ی ۲۰۱۰-۲۰۰۰ را دهه‌ی بین‌المللی فرهنگ صلح و عدم خشونت نامیده است و اهمیت ترویج فرهنگ صلح را این گونه مطرح نموده است: آموزش فرهنگ صلح، فرایند دگرگونی فردی، جمعی و نهادی است. اولین فرهنگ منجر به پرورش و ترویج اعتقادات و اقداماتی خواهد شد که مردم هر کشور باید متناسب با ساختارهای ویژه‌ی تاریخی، فرهنگ، اجتماعی و اقتصادی خود به آن عمل کند. عامل اصلی این فرهنگ در جامعه تبدیل رقابت‌های خشونت‌آمیز به همکاری‌های مبتنی بر ارزش‌ها و اهداف مشترک است. (اسلامی، ۱۳۸۳، ص ۴)

هم‌چنین در اجلاس چهل و ششم همایش بین‌المللی یونسکو در خصوص آموزش (۲۰۰۱) با تأکید بر «یادگیری با هم زیستن» بیان شده است: «مقصود از یادگیری باهم زیستن و یادگیری زندگی کردن با دیگران، توانایی درک سایر افراد در یک فضای کثرت‌گرا، احترام به تفاوت‌ها و صلح می‌باشد.»

با عنایت به مراتب فوق و نقش ویژه‌ی «آموزش صلح» لزوم تأمل مجدد در برنامه‌ریزی آموزشی در سطح مدارس بیش از پیش هویدا می‌شود. با آن که مدارس به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در ترویج فرهنگ صلح از جایگاه ویژه‌ای در ادبیات «آموزش صلح» برخوردار هستند، اما شواهد و مطالعات بیانگر این است که خشونت در مدارس در دو دهه‌ی گذشته افزایش تأسّف باری داشته است و مدارس همگام با بسیاری از رسانه‌ها و مؤسسات خشونت را به اشکال مختلف در ذهن و

رفتار دانش آموزان شکل می دهند. (کارسون و لیون، ۱۹۹۲ و استراگن ۲۰۰۱ به نقل از فتحی، ۱۳۸۲، ص ۲۷)

اگر خواهان صلحی واقعی در جهان هستیم باید از بچه‌ها آغاز کنیم. اگر آن‌ها با فطرت پاک و طبیعت خود رشد کنند، دیگر مجبور نیستیم برای توقف جنگ و خشونت تلاش کنیم. (گاندی، نقل از فتحی، ۱۳۸۲، ص ۳۱)

در صورتی که ارزیابی از برنامه‌ی درسی دوره‌ی ابتدایی ایران داشته باشی، متوجه می‌شوی که با وجود توسعه‌ی کمی و کیفی آموزش‌ها طی سال‌های اخیر هنوز اهداف ذکر شده به خوبی محقق نشده است. علت این امر از یک سو فقدان برنامه‌ی درسی تحت عنوان «آموزش صلح» یا عناوین مشابه می‌باشد و از سوی دیگر مطالعه‌ی مستقلی درخصوص مفاهیم و مضامینی که می‌تواند در زمینه‌ی صلح به کودکان و نوجوانان ایرانی آموزش داده شود در دسترس نمی‌باشد. (اسلامی، ۱۳۸۳، ص ۶)

پژوهش حاضر قصد دارد به این پرسش پاسخ دهد که میزان توجه به «آموزش صلح» در برنامه‌ی درسی دوره‌ی ابتدایی با توجه به تحلیل محتوای کتب دوره‌ی ابتدایی تا چه میزان می‌باشد؟

اهمیت موضوع تحقیق و انگیزه انتخاب آن

در آغاز هزاره‌ی جدید چالش‌های عمیقی فرا روی جامعه‌ی جهانی وجود دارد. مواردی هم چون انزوا و گوشه‌گیری جوانان از جامعه، افزایش میزان جنایات خشونت بار جوانان و نوجوانان، تخریب محیط زیست و درگیری‌های متعدد محلی و بین‌المللی از جمله‌ی این مسائل می‌باشند. به علت پیچیدگی‌های موجود در جهان معاصر و گسترش وسایل ارتباط جمعی، بسیاری از بچه‌ها خشونت را از طریق رسانه‌ها فرا می‌گیرند، چون بخش مهمی از وقت خود را به تماشای تلویزیون صرف می‌کنند.

اینترنت و بازی‌های کامپیوتری خشونت را بیش از پیش ترویج کرده‌اند، به طوری که خشونت تدریجاً به بخشی از فرهنگ تبدیل شده و در قالب رفتارهای عادی و روزمره‌ی نوجوانان و جوانان متبلور می‌شود. گرچه مدارس به عنوان یکی از عوامل مؤثر در ترویج فرهنگ صلح از جایگاه ویژه‌ای در ادبیات آموزش صلح برخوردار هستند، شواهد و مطالعات متعدد حاکی از رشد تأسف بار اعمال خشونت در مدارس در دو دهه‌ی گذشته بوده است و بر خلاف آن چه انتظار می‌رود مدارس همگام

با بسیاری از رسانه‌ها و مؤسسات، خشونت رابه اشکال گوناگون در ذهن و رفتار دانش آموزان شکل می‌دهند. (فتحی، ۱۳۸۲، ص ۳۰)

با چنین وضعی باید گفت که آموزش صلح در مدارس احساس نوید بخشی را القا نمی‌کند اما در عین حال، مطالعات این حقیقت را نیز گوشزد می‌کنند که آموزش صلح نمی‌تواند تنها بر توقف خشونت فیزیکی در مدرسه و جامعه متمرکز باشد بلکه آماده سازی بچه‌ها برای زندگی صلح آمیز، تعلیم و تربیتی تمام عیار را می‌طلبد که آگاهی آنان را از خود، اجتماع، فرهنگ و محیط زیست افزایش دهد و این امر نه تنها باید از طریق اجرای برنامه‌های آموزش صلح، بلکه باید در قالب فعالیت‌های تربیتی تدوین و اجرای قوانین، روش‌های آموزشی و فضا و تعاملات موجود در سطح مدرسه، به ویژه در سطح مدارس ابتدایی که بچه‌ها از آمادگی بیشتری برخوردارند، دنبال شود. (همان منبع ص ۳۱)

هدف‌های تحقیق

هدف اصلی

بررسی محتوای کتاب‌های درسی «بخوانیم» و «بنویسیم» دوره‌ی ابتدایی براساس مفاهیم آموزش صلح سال تحصیلی ۹۱-۹۲

هدف‌های جزئی

- ۱- بررسی میزان توجه به مؤلفه‌ی «گفتگو و مفاهیم» در کتاب‌های «بخوانیم» و «بنویسیم» دوره‌ی ابتدایی.
- ۲- بررسی میزان توجه به مؤلفه‌ی «مسئولیت‌پذیری اجتماعی» در کتاب‌های «بخوانیم» و «بنویسیم» دوره‌ی ابتدایی.
- ۳- بررسی میزان توجه به مؤلفه‌ی «همکاری و تشریک مساعی» در کتاب‌های «بخوانیم» و «بنویسیم» دوره‌ی ابتدایی.
- ۴- بررسی میزان توجه به مؤلفه‌ی «برابری و عدالت» در کتاب‌های «بخوانیم» و «بنویسیم» دوره‌ی ابتدایی.

۵- بررسی میزان توجه به مؤلفه ی «حل تضاد هاو برخوردها» در کتاب‌های «بخوانیم» و «بنویسیم» دوره‌ی ابتدایی.

۶- بررسی میزان توجه به مؤلفه ی «علاقمندی به حفظ محیط زیست» در کتاب‌های «بخوانیم» و «بنویسیم» دوره‌ی ابتدایی.

سوالات تحقیق

سوال اصلی تحقیق

۱ - میزان توجه به مؤلفه های آموزش صلح در کتاب‌های «بخوانیم» و «بنویسیم» دوره‌ی ابتدایی سال تحصیلی ۹۱-۹۲ تا چه اندازه است؟

سوالات فرعی تحقیق

۱- میزان توجه به مؤلفه ی «گفتگو و مفاهمه» در کتاب‌های «بخوانیم» و «بنویسیم» دوره‌ی ابتدایی تا چه اندازه است؟

۲- میزان توجه به مؤلفه ی «مسئولیت پذیری اجتماعی» در کتاب‌های «بخوانیم» و «بنویسیم» دوره‌ی ابتدایی تا چه اندازه است؟

۳ - میزان توجه به مؤلفه ی «همکاری و تشریک مساعی» در کتاب‌های «بخوانیم» و «بنویسیم» دوره‌ی ابتدایی تا چه اندازه است؟

۴ - میزان توجه به مؤلفه ی «برابری و عدالت» در کتاب‌های «بخوانیم» و «بنویسیم» دوره‌ی ابتدایی تا چه اندازه است؟

۵- میزان توجه به مؤلفه ی «حل تضادهاو برخوردها» در کتاب‌های «بخوانیم» و «بنویسیم» دوره‌ی ابتدایی تا چه اندازه است؟

۶ - میزان توجه به مؤلفه ی «علاقمندی به حفظ محیط زیست» در کتاب‌های «بخوانیم» و «بنویسیم» دوره‌ی ابتدایی تا چه اندازه است؟

تعاریف مفهومی و عملیاتی واژه ها

۱- مؤلفه‌های آموزش صلح

مؤلفه های صلح در سه حوزه ی دانش، توانش و نگرش به شرح زیر می باشد.